

Så minns jag tant Lovisa

Av Rut Hermansson

Artikel i Västerviks-Tidningen 1968

TANT LOVISA var en kärnmänniska, som med friskt mod och glatt humör mötte livets svårigheter, sorger och motgångar. Änka i unga år blev hon ensam med sin barnskara. Hennes make arbetade på bruket en mil från hemmet. Denna långa väg fick han dagligen vandra i ur och skur, morgon och kväll, vinter och sommar. Detta tog hårt på krafterna, han blev sjuk och en dag fick han blodstörtning och dog. Några år senare avled en av tant Lovisas äldre söner i samma sjukdom.

Tant Lovisa bodde i en liten stuga högt uppe på en kulle, utan skydd för kalla nordanvindar. Mycket snö föll de flesta vintrar i min barndom. Stugan var mycket liten och låg. Ett rum och kök, små fönster, som det bara var fyra små rutor i; några innanfönster fanns inte. På vintern var rutorna igenisade, men på sommaren tittade "Flitiga Lisa" så vackert på oss ut genom de små fönstren. En riktig arbetsmyra var tant Lovisa, hennes hem var alltid snyggt, rent och välvårdat. Även barnen var alltid rena och hela. Om vintrarna var det svårt att hålla kylan ute. I köket fanns ej någon kokspis, där eldades bara på en spiselhäll, men det blev en när barnen växt upp.

VI SYSKON och tant Lovisas barn var goda vänner. Vi gick i skolan tillsammans, vi åkte kälke, lekte kurragömma och "datten" med varandra. Jag tänker på ramsorna vi läste för att få klarhet om vilken av oss som skulle "stå" som vi kallade det:

Alla höns, mina små grå höns,

i bondens lada, gör en stor skada.

Biter av strå, lägger i vrå.

Vippen, vappen, källartappen, brun stut, spring ut.

Den som lotten faller på, den skall ut på dörren gå.

Ja, vi kunde förstås flera ramsor och roligt var det. Tant Lovisa knogade och arbetade för sitt och barnens uppehälle, hon sydde och "stack" täcken. Det var inte stort svängrum när täckbågen var uppsatt. Alla måste ju bo och ligga i samma rum, men det var alltid ordentligt, prydligt och uppstädat.

UNDERSTÖDET SOM i nåder tilldelades de behövande av socknens fattigvårdsman var ej stort. Utdelarna var rätt fräna och snåla, det var för de fattiga att niga, bocka och krusa för vad de skulle få. En gång när det delades ut salt sill yttrade en av fattigvårdsgubbarna: "Det blir bra att doppa i grytan på nu i jul".

Nästan dagligen såg vi tant Lovisa knoga iväg med sina täcken, som hon stickat och kläder som hon sytt till bygdens folk. Det var intressant att se när hon "stack" sina täcken,

hur hon ritade sina mönster på täcktyget, det var eklöv, hjärtan, rutor och ränder, m.m. Betalningen blev nog inte så stor. Jag tror hon tog 1:50 för ett täcke, men det kanske vankades en och annan godbit, en brödkaka eller några ägg, kanske lite ister eller en talgbit att smörja raggmunkspannan med. Det var alltid roligt när tant Lovisa kom.

HON HADE OFTAST något spännande att berätta, och vi ungar lyssnade med förtjusning. Det var lite kusligt ibland, tyckte vi. Hon berättade om skälvrängare - huvudlösa gubbar - om rå och om tomtar, stora svarta hundar med eld i munnen. Då kröp det lite i kroppen på oss, men spännande var det.

Tant Lovisa hade sent en kväll mött en skälvrängare, han var huvudlös, men kunde ändå ropa: "Ett hundra famnar och en te!". Detta upprepades i ett. Han hade ej fått ro i graven av den orsaken att han flyttat på en skälsten, som var märke för hur ägorna gick. Var det någon som under sin livstid flyttade på en skälsten för att få större jordområde, fick han aldrig ro i graven och blev då en s. k. "skälvrängare".

Ett par kilometer från mitt hem fanns före min barndom en krog, där det festades och söps och spelades kort. En kväll satt några gubbar kring ett bord och söp, svor och spelade. Då kom en främling in, han bleknade och utbrast med förfäran: "Sluta gubbar! Ser ni inte vad som ligger under bordet?" Där låg en stor svart hund, och i hans gap flammade eldslågor. Gubbarna blev så förskräckta att de nyktrade till på en gång, bröt upp under tystnad och gick var och en till sitt. Det dröjde lång tid innan det åter blev kortspel.

En annan kväll när tant Lovisa var på väg hem och befann sig i en backe nära krogen mötte hon en svart hund som kom flämtande med en flammande tunga av eld som var så lång att den nästan nådde till marken. Tant Lovisa stannade vid krogen och gick in för att berätta vad hon sett. Men där var stor uppståndelse ty i en gungstol satt en gubbe som dött av vad man då kallade "fylleslaget". Tant Lovisa drog den slutsatsen att det var "Den onde" som hon mött i backen. Han hade hämtat mannens själ var hon övertygad om.

RÅ OCH TOMTAR visste tant Lovisa också om. Hon hade i sin ungdom ofta hört rået. En gång hade de en väv uppsatt, men av någon anledning gick det några dagar då ingen hade tid att väva. Vid ett bestämt klockslag varje kväll satte väven igång och höll på ett par timmar. Vävkammaren undersöktes av husets folk, men så fort någon kom in där blev det tyst. Men när de gick därifrån dröjde det ej förrän väven åter var i full gång, och det blev inte lugnt i huset förrän väven var nervävd.

Tant Lovisa berättade också om, att det fanns en torpare inte så långt från oss, som brukade slagtröska sin säd. En höst dröjde det lite längre än vanligt med tröskningen, men det tyckte rået inte om. Det blev ett hiskligt oväsen på logen, det dundrade och, slog med slagtröskorna för fullt. Tomtarna däremot, de arbetade tyst och försynt. Det hände ofta att de matade djuren och var på sin vakt vid olyckshändelser.

Tant Lovisa talade mycket om drömmar och deras betydelse. Hon hade flerfaldiga gånger blivit riden av "maran". Det var ett mycket fult odjur, som nattetid antastade den sovande. "Maran" skulle likna en markatta, hon satte sig på bröstet på sitt offer och ibland tog hon struhtag. Det var mycket hemskt att bli utsatt för maran, man blev maktlös, kunde varken skrika eller röra sig. När maran till sist släppte sitt tag, vaknade den sovande upp, men var då alldeles genomvåt av svett, det var fruktansvärt, sade tant Lovisa.

NU HAR TANT LOVISA varit död i flera år. Hon hade under sin livstid mycket att sträva

för. På sena ålderdomen råkade hon ut för ett olycksfall, ett lårbensbrott. Men hon klarade det också och levde flera år efter olyckan och kunde med hjälp av en käpp utan svårighet ta sina promenader. Sista åren bebodde hon ett rum hos en av sönerna, där hon fick en kärleksfull omvårdnad av en god son och mycket snäll sonhustru.

Hon fick en skön död utan plågor, somnade sakta in, hennes stora livsverk var slut och hon behövde vila. Hennes lilla stuga på kullen är borta sedan flera år tillbaka. Det är bara den av mossa och gräs övervuxna stenfoten som vittnar om att det en gång varit en bostad. Men det var en vacker plats med blomsterland, gula ringblommor, grön härligt doftande reseda och en lavendelbuske mitt i landet. Vid den stora stenen växte en stor nyponbuske. O, vad den var vacker, när den blommade.

Jag tyckte det var skada att den lilla stugan revs. Den kunde ha stått kvar som ett kulturhistoriskt minne åt eftervärlden, ty den vittnade om hur våra fäder fick leva och bo i enkelhet och ha det svårt. Men lyckokänslan var säkert större för dessa människor än för dem som nu lever i överflöd och jäkt.

RUT HERMANSSON

Texten digitaliserad och redigerad av Anders Jacobsson hösten 2015